

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. What were the major influences in Rabbi Sonnenfeld's life?
2. Who gave Rabbi Sonnenfeld rabbinic ordination?
3. Describe Rabbi Sonnenfeld's attitude towards Zionism and the final Redemption.
4. Describe R. Sonnenfeld's attitude to the secular oriented schools and to their student body.
5. Describe the effect of World War I on the Jewish community of Jerusalem.

This and much more will be addressed in the seventh lecture of this series:

**"The Struggle to Preserve Tradition in Eretz Yisrael:
The Life and Times of HaRav HaGaon R. Yosef Chaim Sonnenfeld".**

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the lecture and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book were designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

This lecture is dedicated to the honor and merit of the Herschfus Family

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series XXIII Lecture #7

THE STRUGGLE TO PRESERVE TRADITION IN ERETZ YISRAEL:
THE LIFE AND TIMES OF HARAV HAGAON R. YOSEF CHAIM SONNENFELD

I. The Early Years

A.

תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על-ידי יסורין. אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין - שנאמר: אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו. ארץ ישראל - דכתיב (דברים ח') כי כאשר ייסר איש את בנו ד' א-להיך מיסרך, וכתיב בתריה: כי ד' א-להיך מביאך אל ארץ טובה. העולם הבא - דכתיב (משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר. ברכות ה.

It has been taught: R. Shimon b. Yohai says: The Holy One, blessed be He, gave Israel three precious gifts, and all of them were given only through sufferings. These are: The Torah, the Land of Israel and the World to Come. Whence do we know this of the Torah? — Because it is said (Psalms 94:12), “Happy is the man whom You chasten, O L-rd, and whom you teach from Your Torah.” Whence of the Land of Israel? — Because it is written (Deuteronomy 8:5), “As a man chastens his son, so the L-rd your G-d chastens you,” and after that it is written, “For the L-rd your G-d is bringing you into a good land.” Whence of the World to Come? — Because it is written (Proverbs 6:23), “For the commandment is a lamp, and the Torah is light, and reproofs of sufferings are the way to lead to [spiritual] life.” **Berachos 5a**

B.

וכבוד קדושת הגאון נ"י, הלא הוא אחד ממיוחדי וראשי תלמידי מרן הכתב סופר זצלה"ה זיע"א, ידעתיו להדר"ג עוד מזמן שבתנו יחד על פתורא דהבא, שעד כמה היה בוער בבחרותו באש אהבתו בדביקות נפלאה למרנא זצ"ל, ועד כמה היה חרד לדבר קדשו . . . הלא הרב המובהק מעלת כבוד הדר"ג דפקיע שמיה תודה לד' יתברך, והכל עונים אחריו מקודש, וצדיק הוא בכל דרכיו, וכל מעשיו לשם שמים, וגם הוא מראשי תלמידי הכתב סופר ז"ל. מכתב להרה"ג ר' יוסף חיים זוננפלד מהרה"ג ר' יהודה גרינוואלד אב"ד דסאטמאר, שו"ת זכרון יהודה, חלק א' ס' ר', הובא בהאיש על החומה א' ע' 69

To the honor and holiness of the Gaon, may his lamp shine; behold he is one of the special and primary disciples of our master the Ksav Sofer, may the memory of the *tzaddik* be blessed in the World to Come and may his merit protect us:

I knew his great eminence all the way back when we sat together on the “golden table” and [I remember] the burning love you had for our master and the extent of how you clung to him while you were still young and how you trembled to hearken to his holy words. . . . Behold the distinguished and honorable Rav, has acquired wide fame, thank G-d, for his righteousness in all of his ways and [I know that] all of what he does is for the sake of Heaven, and also that he is from the primary disciples of the Ksav Sofer, of blessed memory, . . . **A letter sent to HaRav HaGaon R. Yosef Chaim Sonnenfeld from HaRav HaGaon R. Yehudah Greenvald, the Av Bais Din (Chief Rabbi) of Satmar, Teshuvos Zichron Yehudah, Volume I, #200**

C.

פרי צדיק עץ חיים, וברוחו פי שנים תורה ויראת שמים עץ שתול על פלגי מים, מים חיים ונאמנים מי ים התלמוד, ה"ה תלמידי חביב כבן, ותיק מלא עתיק, מורג חרוץ ברק השנון הבחור חתן תמים למעלות, אשר בית א-ל עולות לר' חיים זוננפלד שי' נכד להרב המאוה"ג הצדיק המנוח מו"ה שמואל זצ"ל שהיה אבדק"ק יערגין יע"א ומקטנותו התחיל רוח ד' לפעמו והלך בעקבות אבותיו ויצא וביקר בהיכלי ת"ח, ישב ולך בד' אמות של הלכה, אשריו שלו ככה מאלקיו ישא ברכה ושמורה בכל וערוכה וכי ערך מערכה מול מערכה ללחום במלחמתה של תורה, והלך לאורה כחשכה כאורה, רגלו רגל ישרה, כתת רגליו ממקום למקום תורה וגלה בגילה אל מקום תורה ובא לכאן ותלמודו בידו וכי אך זה כל מאודו, למד ושימש לפנינו בישיבה בהתמדה רבה ונפלאה בשמושא רבא לא מש מתוך אוהל של תורה. ראיתו תמיד ביני עמודי בית מדרשנו ואחד המיוחד ממבחרנו גברינו והיה סמוך לנו בסמיכת חכמים וכאחד מתלמידנו מחוכמים המחכימים ושמים לילות כימים, קרויים בנים ובונים מבונה בכל אורה של תורה ימלא אוצרו מגפ"ת, סוגיות ושיטות הש"ס וראשונים, ולבו הרבה חכמה ראה חקרה וגם הבינה בהלכות גדולות ופסקי דינים וחרותים על לוח לבו ועל פיו שנונים ספרן של צדיקים גדולי האחרונים ויקרים לו מפז ומפנינים וחציו שנונים לוחם מלחמת ד' שערה ולא יחטיא מהרה, על דרך פלפול וסברא ישרה מעלה דברים חידודים בחורפא מחליה לשבח דבריו העולם על שולחן מלכי רבנן ושבוהו רבנן בטעמיה ברוך הוא וברוך טעמיה והגידו ברבים. שבחו ונועמו, יראת ד' אוצרו והיא נפלאה וירא ראשית לו ראשית לחכמתו יראתו ומדותיו תרומות ושלשה המה נפלאו, ויחדיו על הרוב לא נמצאו, תורה ויראת שמים ומדות טובות מוזהבות ממקור אחד מחוטבות מוצאו מצא חיים וכו' כי חיים הם למוצאיהם ולכן מן דין אין צריך להאמר כי הוא ראוי מאד לעטרו בעטור בחורים לקראו בקול אדיר וחזק בשם החבר, וכעת יאמר כי הגיע תור חתונתו ושמחת לבו, לקראו ולהעלותו לכל דבר שבקדושה בי כנופיא עשרה, בשם מורנו הרב ר' חיים בן מורנו רבי שלמה זה שמו הטוב הנאה והיאה לו וזה זכרו, יזכרהו ד' לטובה ולברכה. יהי רצון שיהיה זיווגו עולה יפה ויעלה על במתי הצלחה יושב שקט ושאנן עה"ת והעבודה כאות נפשו יעלה בקודש, ובקרב הימים במקום גדולים יעמוד ועמהם נמנים להפיץ טהרה ותורה בישראל וכותרת התורה על ראשו. הכותב לכבוד אכסניה של תורה וכבוד תלמיד הגון חביב וותיק מאד נעלה. ובעה"ח א' כ"ו אדר ראשון לסדר "ויברך אותם משה" תרלמ"ד לפ"ק פה פ"ב המעטירה יע"א,

חותם בכרכת התורה

הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מרמ"ס זצ"ל

תעודת הסמיכה מהכתב סופר לר' יוסף חיים זוננפלד, הובא ב"האיש על החומה" חלק א' ע' 85

. . . The fear of Hashem is his treasure house. It is extraordinary. He sought out the prime quality of life for himself (see Deuteronomy 33:21), in the area of wisdom, fear of Hashem, and in exceptional personality traits. All three are extraordinary. It is unusual to find all three together. His Torah, fear of Hashem, and his wonderful character traits are golden. They come from the same source. He who finds it (Torah) finds life itself . . . "for they are life to those who find them." (Proverbs 4:22) Therefore it goes without saying that he is fit, [to wear] the crown that is given to exceptional *bachurim* (young men) to be called in a majestic and strong voice by the title of *chaver* (rabbinic colleague). But now, when the time of his marriage and the gladness of his heart has arrived, it is proper for him to be called up and elevated to participate in any holy matter that demands a *minyan* of ten by the title, "*Moreinu HaRav* (our Master, the Rav) *Rabbi Chaim ben Moreinu HaRav Shlomo*. This goodly name is pleasing and proper for him and by this should he be remembered. May Hashem remember him for goodness and blessing. . . . Signing with the blessing of Torah, the insignificant Avraham Shmuel Binyamin, the son of the Gaon Moreinu Rav Moshe Sofer, of blessed memory. **Rabbinic Ordination of Rav Sonnenfeld by the Ksav Sofer (Rav Avraham Shmuel Binyamin Sofer)**

D.

האם יש לנו מושג על דעת התורה הבהירה של רבי חיים זוננפלד אדם ששימש שנים רבות את גדולי רבני אונגריין; את מרן הכתב סופר, הגר"א שאג ועוד. ולאחר מכן זכה, תקופה של עשרים שנה, לצקת מים על ידיו של גדול גאוני ליטא רבי יהושע לייב דיסקין. ועכשיו תארו לכם: כשרון כזה, שכל ישר עם תפיסה חדה ועמוקה כזו של רבי חיים, המשמש שנים רבות את מאורי האומה וראשי גולת אריאל, ועל הכל הלשם שמים שלו שהיה המרכיב הבסיסי בכל דרכיו; הנוכל לתאר באיזו דעת תורה אמיתית ובהירה, היו מכוונים ומודרכים הנהגותיו ודרכיו של אותו צדיק. הרה"ג ר' יהודה ליב חסמן, מנהל רוחני של ישיבת חברון, הובא ב"האיש על החומה" ג' ע' 406

How is it possible for us to grasp the clarity of the *Daas Torah* (Torah based perception) of Rabbi Chaim Sonnenfeld, a person who served many years under the tutelage of the great Rabbis of Hungary, the Ksav Sofer, Rav Avraham Shaag, and others. Afterwards he merited to pour water over the hands (*see Berachos 7b*) of the greatest of the Gaonim of Lithuania, Rabbi Yehoshua Leib Diskin. And now think about this. Here is person who was gifted with having sound practical judgement coupled with the sharp and profound grasp for which Rabbi Chaim is noted, who served many years under the tutelage of the luminaries of the nation, the heads of the Jewish nation (lit. those who were exiled from the Holy Temple). And above all, was the fact that he was motivated solely for the sake of Heaven, which was the underlying foundation of all that he did. How can one describe the clarity and truth of the *Daas Torah* (Torah based perception) which was the driving force in all which that *tzaddik* (saint) undertook. **HaRav HaGaon R. Yehudah Leib Chasman, the Spiritual Guide of the Hebron Yeshiva**

E.

ב[רוך] ה[שם]

יום ד' כ"ד תשרי תרמ"א בירושת"ו.

כבוד ידידי הרב המפורסם וכו' מוהר"י הלוי ספיר נ"י וחתנו ידי"נ הרב החכם וכו' מוהר"י בריל נ"י שלוו' להם ולכל הנלוים אליהם.

ידידי בריל: מאשר ידעתיו לנכון ומשכיל ע"ד אמת אמרתי אבא נא היום במכתבי זה בתוכחת מגולה, ובאהבה גלויה, למען כבוד התורה ולומדיה וכבוד ירושלים ואהבת האמת, לא אכחד תחת לשוני מהוכיחו על פניו, ואומר: ידיעתי אותו כל דרכיו ומעשיו הם בכוונה רצויה לשם שמים בלי נטיה ופניה עצמית, ואם אמנם בכמה ענינים לא כמחשבותיו מחשבותי ולא דרכיו ודעותיו כדעתי, בכ"ז ידעתי נאמנה כי האיש הזה יש לו דין תלמיד חכם, כי הוא גדול בתורה ויראת ד' איך שיהיה לא טוב עשה ידידי להבזותו בהלבנון, ד' יכפר בעד ידידי. גם ידידי יראה כל הכתוב בזה, ובלי ספק ישתדל בכל עוז להרים קרן ירושלים ויושביה ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלו', ושלו' ישפות ד' שלוו' לכם ולנו ולכל ב"י.

כעתירת הדו"ש ומברכם ומדבר באמת וצדק.

שמואל סלאנט

הובא בס' האיש החומה א', הרב שלמה זלמן זוננפלד, ע' 242

The 24th of Tishrei 5641 (September 29, 1880), Jerusalem, . . . The following rebuke, out of love [for you], is undertaken for the sake of the honor of the Torah, the honor of Jerusalem and the love of truth. . . . A terrible mistake has been made in several areas, especially in regards to HaRav Chaim Sonnenfeld, may his lamp shine brightly, in the issue which was published in the Levanon this year on the 12th of Tishrei. This man, whom I know from the time he came to the holy [city], is a giant in Torah and *yirah* (fear of G-d). According to my [intimate] knowledge of

him, all of his ways and actions are undertaken for the pure sake of Heaven without any consideration for himself. Even though there are numerous areas in which we disagree, nevertheless, I know, without a doubt that this man has the status of being a *talmid chacham* (Torah scholar), for he is a giant in Torah and *yirah* (fear of G-d) and therefore, in any case, my friend, it was not proper for you to use [the pages of the Levanon] to denigrate him, may Hashem forgive you, my friend. . . . [Rabbi] Shmuel Salant. **Letter of protest sent to the editors of Levanon by HaRav HaGaon R. Shmuel Salant, Chief Rabbi of Jerusalem**

II. The Pride of Jerusalem

A.

בשנת תרל"ג הופיע בירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, ומיד עם בואו נתקרב להרב מקאליש זצ"ל, עד אשר עלה לירושלים בשנת תרל"ז הגאון רבי יהושע ליב מבריסק זצ"ל, ורבי יוסף-חיים דבק בו עד מאד, עד שנעשה כעין יד ימינו לכל דבר שבקדושה. אדם השלם היה רבי חיים בכל הענינים וכל המעלות נתמזגו בו. גאון ענק וצדיק אמיתי, ועם זאת ענוותן ופיקח נפלא. וסיפר לי האדר"ת, כי כאשר עלה לירושלים גילה רבי שמואל סלנט באזניו, שהתלמיד חכם הגדול ביותר בירושלים הוא רבי יוסף חיים זוננפלד. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ד

In the year 5633 (1873), the Gaon, Rabbi Yosef Chaim Sonnenfeld arrived in Jerusalem and immediately after his arrival became close to the Rav of Kalish, of blessed memory. After the arrival of the Gaon of Brisk, Rabbi Yehoshua Leib Diskin, of blessed memory, in the year 5637 (1877), Rabbi Yosef Chaim became extremely close to him to the extent that he became his right hand [man] in all matters of holiness. Rabbi Chaim was a perfected person in all aspects. All the great virtues were fused within him. He was a Gaon of colossal proportions, a true *tzaddik* (saint), as well as being extremely humble and possessed of extraordinary common sense. The *Aderes* (Rabbi Eliyahu David Rabinowitz-Thumim) once told me that when he first came to Jerusalem [in the year 1901] that Rav Shmuel Salant revealed to him in private that the greatest *talmid chacham* (Torah scholar) in Jerusalem was Rabbi Yosef Chaim Sonnenfeld. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, p. 374**

B.

כל ימיו היה רבי יוסף-חיים בורח מן ההתמנות ומן השררה. עם בוא הרב מבריסק היה מפציר בו שיכהן כחבר בית דינו, אך הוא השתמט מזה. היה זה לאחר פטירתו של הרב מקאליש, רבי שמואל רצה לצרף את הבד"צ המיוחד שהיה לו לרב מקאליש בחצרו אל הבד"צ שישב בחורבת רבי יהודה חסיד, אך הרב מבריסק לא הסכים לזה, באמרו: מוטב שישארו שני בתי דינים כפי הנהוג מקדמת דנא, שלכל רב היה בד"צ משלו. הרב מבריסק הפציר איפוא ברבי חיים, לכהן כראב"ד בבד"צ זה: אך הלה היה משתמט עד שראה שאין ברירה לפניו ואז נתן הסכמתו בצירוף שלושה תנאים: הראשון שלא יכהן במשרה זו יותר מחודש ימים, שנית שמיד כשימצא אחר הראוי לכהונה זו אפילו תוך חדש ימים ישתחרר, ושלישית שלא יכריע בדין תורה שיבוא לפניו בו ביום אלא למחר, לאחר שישאל את דעת הרב מבריסק. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ד-שע"ה

Throughout his life, Rav Yosef Chaim fled from being appointed to an official position of leadership. Shortly after the Rav of Brisk (Rav Yehoshua Leib Diskin) came [to Jerusalem], he pleaded with [Rav Yosef Chaim Sonnenfeld] to become a member of his *Bais Din* (rabbinic court of law), but he refused. This was right after the passing of the Rav of Kalish. Rav Shmuel [Salant] had desired to combine the separate Bais Din that the Rav of Kalish had in his courtyard with the one that sat in the Churvah [synagogue] of Rabbi Yehudah HaChasid, [which was under Rav Salant's auspices]. The Rav of Brisk, however, did not agree to this. He argued that it would be better that there remain two *botei dinim* (courts of law) as it had been in the past. The Rav of

Brisk persistently tried to get Rabbi Chaim to serve as the *Rav Av Bais Din* (head of the court) until [Rav Chaim] saw that he didn't have any choice but to give in. He only agreed, however, if the three conditions that he demanded would be met: 1) That he would not serve more than for thirty days, 2) that as soon as a suitable replacement would be found, even within the thirty days, he would be relieved of the position, and 3) that he would not be expected to deliver his rulings the very same day of the proceedings, but rather the next day, after consulting with the Rav of Brisk. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, pp. 374-375**

C.

לוחם ענק נגד החדשות היה רבי חיים, ואחרי פטירת הרב מבריסק היה הוא הלוחם הראשי והעיקרי, ובפרט היה מוסר נפשו על טהרת החינוך. כבר בשנת תרל"ח חתם על איסור בתי הספר, יחד עם גאוני ירושלים, ופעם אחת כאשר הרב מבריסק שיגר אותו להכריז את החרם בבית הכנסת הגדול בחורבת רבי יהודה חסיד, הכוהו בריונים מכות אכזריות. כשראו במקוה את אותות המכות והעירו לו על כך אמר רבי חיים אותות כבוד המה לי. מרגלא בפומיה דברי בעל החתם סופר: חדש אסור מן התורה, וגם מלחמתו זו היתה בחכמה גדולה. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ז

Rabbi Chaim was a fierce fighter against the introduction of any changes [into Jewish society]. After the passing of the Rav of Brisk, he was the principle and essential fighter [to maintain this status quo]. This was especially true in matters touching upon the purity of *chinuch* (education) for which he literally risked his life. Already in the year 5638 (1878) he signed the prohibition against [secular education in] schools together with the gaonim of Jerusalem. On one occasion, the Rav of Brisk sent him to announce this ban in the great synagogue in the Churva of Rabbi Yehudah HaChasid. There, thugs beat him up mercilessly. When the people saw the marks on his body from his beating while in the mikveh and pointed it out to him, Rabbi Chaim replied that these are his marks of distinction! He would often repeat the saying of the Chasam Sofer "*chadash asur min haTorah*" (novelty is forbidden by the Torah). But even this war he waged with great wisdom. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, p. 376**

D.

אוהב ישראל וארץ ישראל בכל מאודו ונפשו היה רבי חיים, והוא לקח חלק פעיל בנסיעת הרבנים שסדרתי בשנת תרע"ד להתעוררות תשובה במושבות ובקבוצים. זוכרני שבעת נסיעת הרבנים היה יורד מזמן לזמן מהעגלה והולך רגלי, בעוד ששאר הרבנים המשיכו לנסוע, ונמוקו עמו שהליכה זו ברגליו על אדמת הקודש חביבה עליו. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ח

Rav Chaim was a lover of Jews and of Eretz Yisrael with all his resources and soul. He took part in the rabbinic tour of the settlements which I arranged in 5674 (1913) to arouse the *moshavim* and *kibbutzim* to *teshuva* (repentance). I remember that during these journeys that, from time to time, he would descend from the wagon and travel by foot while the other rabbonim would continue to travel by wagon. He justified his behavior by saying that traveling by foot on the holy ground [of Eretz Yisrael] was very precious to him. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, p. 378**

E.

רבי חיים היה שליחו ויד ימינו של הרב מבריסק בהקמת בית היתומים שלו ואחרי פטירתו נתמנה הוא לראש המוסד. וגם רבי שמואל היה מחשיב אותו מאד. זוכרני שכאשר נפטר האדר"ת והכריזו שלוחי הבד"צ בשם הרבנים, שכל השולח מילדיו לבתי הספר אל יגע במטה, היו מראשי המוסדות שבאו לרבי שמואל ושאלו את פיו, אם אמת היא השמועה, שהוא, הרב, לא ציוה כלל להכריז את הדבר, ואם כן – מדוע החמיר כל כך? בתגובה לשאלתם הזדקף רבי שמואל מכסאו, ואמר להם בתוקף: אם גם אנכי לא ציויתי זאת, הרי יש בירושלים רבי יוסף חיים זוננפלד, שגם הוא רב גדול, ואם הוא ציוה בודאי שהוא צודק. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ח

Rabbi Chaim was the emissary and right hand man of the Rav of Brisk (Rabbi Yehoshua Leib Diskin) in establishing his orphanage and, after his passing, was appointed to be the head of that institution. Rabbi Shmuel [Salant] also held him in great esteem. I remember that when the *Aderes* (Rabbi Eliyahu David Rabinowitz-Thumim) passed away, the *Bais Din Tzedek* (the official rabbinic court) announced in the name of the rabbonim that anyone who is sending their children to the schools [that contain secular studies] should not touch the bed [upon which the body of the *Aderes* was lying]. [Afterwards,] some of the heads of those institutions, came to Rabbi Shmuel [Salant] and asked him directly if the rumor was true, that the Rav, himself, had no part at all in making such an announcement and, if that was the case, why was he so stringent, [in making sure that this order was carried out]. In replying to their question, Rabbi Shmuel stood up from his chair and told them, in no uncertain terms, “Even if I, personally, didn’t make such a demand, there exists in Jerusalem Rabbi Yosef Chaim Sonnenfeld who is also a great Rav and if he made such a demand, then he was certainly correct [in doing so]. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, p. 378**

F.

בהשתדלותו של הרב הוקם לאחר פטירתו של האדרת, ועד שהיה מורכב משלשת הבד"צ בירושלים: פרושים, חסידים, וספרדים, שהיו יושבים יחד יום אחד בשבוע, כדי לעיין במילי דמתא, חיזוק עניני הדת וההשגחה על הכשרות. בנשיאות הועד היו יחד עם רבי יוסף חיים זוננפלד עוד ארבעה רבנים: רבי דוד מארגנטינה, רבי ישראל יעקב יעבץ מקרעמנטשוק, רבי אריה ליב ראשקעס משניפישוק ורבי דוב בער אבראמוביץ, שהיו מתכנסים בכל יום רביעי, ומתקנים את הדברים הצריכים תיקון, על יסודי הדת, כדוגמת ועד משמרת הקודש שהיה בימי הרב מברסק. לעזרת הועד התארגנה קבוצת אברכים בעלי יראה מופלגים, שהיו מעוררים על כל ענין של חזוק הדת, והיו מודיעים לוועד על כל פירצה שנפרצה, בפרט בענין החינוך. ויחד עם אנשי הועד היה שם עין על אלה הפורצים גדרות ראשונים, ומוסרים ילדיהם לבתי הספר, כדי שהועד יוכל להענישם באי נתינת כסף החלוקה מהכולל וכדומה. הועד היה גם מכריז על איסור הנסיעה בעגלות המאחרים בכניסת השבת ומוחה על אלה המבקרים בסינימה והלוכשים בפריצות, וכך היו משגיחים על החנויות. שלא ימכרו דברים אסורים, ועל האופים שינפו את הקמה כראוי ויפרישו חלה כדין. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ח-שע"ט

After the passing of the *Aderes*, through the efforts of the Rav [Rabbi Shmuel Salant], a committee was established which consisted of representatives from the three rabbinic courts of Jerusalem, i.e. the Perushim, Chasidim, and Sefardim, which would convene weekly in order to oversee and analyze what was happening in the city and determine what needed strengthening in regards to religious practice, and [to oversee] the Kashrus supervision. The leadership of the committee consisted of Rabbi Yosef Chaim Sonnenfeld together with four other rabbonim. . . . They would convene every Wednesday . . . and were assisted by a group of exceptional, G-d fearing, young scholars who would bring to their attention any issue that needed correction, especially in regards to education. Together, in conjunction with the committee members, they would pay particular attention to those who were breaking the longstanding rules against sending their children to the secular oriented schools, in order that the committee would be able to punish them, for instance, by seeing to it that the support (*chalukah*) from their *kollel* (community) would be withheld, or something similar. The committee would also make announcements regarding the prohibition of traveling by wagon [or carriage] too close to Shabbos and would protest against those who visited the movie theaters or dressed immodestly. They would also inspect the stores to insure that they not sell non-kosher products as well as the bakeries that they sift the flour properly [against infestation] and correctly separate *challah*. **BiTuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, pp. 378-379**

III. A Love and Understanding for His People

A.

זהו היחס וההתייחסות שעלינו להשתדל לגלות כלפי אחים תועים, שבנסיבות הזמן סרו ותעו מהדרך הישרה. עלינו להתאמץ לדונם לכף זכות וללחום בהם תוך עקירת כל רגש של שנאה של אדם כלפי אדם, אלא אך ורק מתוך דבקות כאמת ובמטרה הקדושה שלמענה אנו נאבקים ואז יש תקוה שסו"ס יתפקחו עיניהם לראות כי אכן דרכם נלווזה, ורק דרכי התורה ישרים ונכוחים הם. הרה"ג ר' יוסף חיים זוננפלד, האיש על החומה ג' ע' 350

It is incumbent upon us to make the effort to demonstrate [our feelings of warmth and compassion] towards our wayward brethren, who, over the passage of time, have strayed from the correct path. We have to make a conscientious effort to judge them favorably and [yet] to fight against them, without harboring any feelings of personal hatred towards them, only out of the pursuit of truth and for the sake of achieving the sanctity for which we are struggling. Then there is hope that, in the end, their eyes will open to see that their course is misdirected and only the way of Torah is virtuous and correct. **Rav Yosef Chaim Sonnenfeld, quoted in "HaIsh Al HaChomah" Vol. III, p. 350**

B.

ושוב מספר רבי משה בלוי (בספרו עמודא דנהורא) קו אופייני בשטח אחר: "יצאתי פעם בלוייתו מבית החולים, שערי צדק בט"ו בשבט. ראיתי מרחוק תהלכות תלמידי בתי הספר הולכת ומתקרבת אלינו. בנים ובנות, נערים ונערות עם דגל הציונים בראש כל קבוצה ושירים עברים בפיהם. הם צעדו בשורות של ארבעה-ארבעה ממלאים את רוחב הרחוב והקהל נדחק אל המדרכות. אני יודע שמחזה של כמה אלפים ילדים וילדות בתי הספר. הצועדים בתהלוכה כזאת, יצערו את רבי חיים ועל כן אמרתי לו: תהלכות ילדי בתי הספר באה, אולי רוצה רבנו לחזור אל בנין בית החולים? לא! היתה תשובתו וכי לא ילדי ישראל הם? הוא נשען על כתפיו. גם אנו ככל הקהל נדחקנו לצדי הרחוב. התהלוכה עוברת קבוצות-קבוצות. כל בית-ספר לעצמו וקול השירה פולח את האויר. אני רואה את רבי חיים ממלמל בשפתיו ואני מטה אזני ושומע כשהוא אומר וחוזר ואומר 'יוסף ד' עליכם, עליכם ועל בניכם, ברוכים אתם לד' וגו' יוסף ד' עליכם וגו' עד שכל התהלוכה עברה על פניו." האיש על החומה חלק ב' ע' 87

Rav Moshe Blau, [in his work, *Amuda d'Nehora*], captured [Rav Sonnenfeld's] unique personality in yet another area: "As I accompanied him out of the Shaarei Tzedek hospital on the 15th of Shevat, I noticed that, at a distance, there was a procession of students, boys and girls, from the secular schools coming closer to us, with teenage boys and girls holding the Zionist flag, leading each group and singing Hebrew songs. They marched four across, filling the road, with the public being squeezed onto the sidewalk. I knew that the spectacle of thousands of marching young schoolchildren, boys and girls, would pain Rabbi Chaim. Consequently, I told him, 'There is a procession of school children coming. Perhaps our Master would rather return to the hospital?' 'No!' was his response. 'Are they not Jewish children?' He leaned upon my shoulder. We, like the rest of the public, were squeezed onto the side of the road. The procession walked past, arranged into distinct groups, with each school walking separately, and with the sounds of song filling the air. I noticed that Rabbi Chaim was whispering something and I bent to hear him say, over and over again, 'May Hashem increase you more and more, you and your children. May you be blessed by Hashem who made heaven and earth,' (Psalms 115:14-15) until the procession passed by." **HaIsh Al HaChomah" Vol. II, p. 87**

C.

הרב יונתן בנימין הורביץ אשר נמצא בירושלים בתור נציג חרדי פרנקפורט היכין בשיחותיו עם הגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל את הקרקע לבואו של ד"ר אוירבאך, במידה שאיש הבא בשם חרדי פרנקפורט עוד היה זקוק לכך. בלי להצהיר כל הצהרה עקרונית, ובלי לנקוט עמדה בשאלת החרם הידוע, לא הביע רבי יוסף חיים זוננפלד כל התנגדות, שבבתי ת"ת שייוסדו על ידינו במושבות, ילמדו מלבד למודי-קודש גם ערבית והמקצועות המקובלים בבתי"ס עממיים (חשבוך, ידיעת הטבע, היסטוריה, כתיבת הארץ) במשך שעתיים ביום. ספר זכרונות, מורנו ר' יעקב רוזנהיים ע' 104, הובא בס' האיש על החומה ע' 263-264

Rav Yonason Binyamin Hurvitz, who was then in Jerusalem as the representative of the Orthodox community of Frankfurt, through his conversations with the Gaon and Tzaddik, Rav Yosef Chaim Sonnenfeld, of blessed memory, prepared the ground for the arrival of Dr. Auerbach, to the extent that a person representing the Orthodox community of Frankfurt still needed to do so. Without proclaiming any principles and without dealing with the question of the ban [on secular studies], Rabbi Yosef Chaim did not express any opposition to the fact that the Talmud Torah schools, which were about to be established in the settlements, would be devoting some two hours a day to the study of Arabic and the other subjects which were taught in the secular schools, [such as mathematics, science, history, and composition]. **Sefer Zichronos, Moreinu Yaakov Rosenheim, p. 104, quoted in "HaIsh Al HaChomah" Vol. II, pp. 263-264**

D.

וכך מספר המחנך הישישי הרב דר' משה אויערבך על בואו לארץ: הגעתי לארץ ישראל באלול תרס"ט. הפגישה הראשונה שלי עם רבי חיים זוננפלד היתה מיד אחרי סכות של שנת תר"ע. באותה פגישה נוכחו גם רבי חיים ברלין ורבי זרח ברוורמן. רבי זרח סיפר לי, שלפני בואי עמדה על הפרק שאלת לימוד השפה הערבית בבתי החינוך של שומרי תורה במושבות. ועדי ההורים דרשו זאת, משום שהיתה סכנה שחלק מהילדים יעברו לבתי ספר חילוניים לגמרי, אם לא ילמדו ערבית בתלמודי תורה. ושהסכימו לכלול את הוראות הערבית בתכנית הלימודים. להסכמה זו הצטרף גם הרב חיים ברלין אשר התבטא כי למרות הקושי שיש לו בדבר, בגלל צוואתו הידועה של אביו הנציב הריהו נותן ידו להחלטה זו במקרה דנן. האיש על החומה ע' 264

This is what the veteran educator, HaRav Dr. Moshe Auerbach related regarding his arrival in Eretz Yisrael: "I arrived in Eretz Yisrael in Elul of 5669 (1909). My first encounter with Rabbi Chaim Sonnenfeld was immediately after Sukkos, 5670 (1909). At that meeting Rabbi Chaim Berlin and Rabbi Zerach Braverman were also present. Rabbi Zerach told me that prior to my coming, there had been a discussion regarding allowing the teaching of Arabic in the Torah observant educational institutions in the settlements. The parents' committee demanded it, for otherwise there was a danger that if Arabic would not be taught, then, some of the children might be transferred by their parents to the secular schools. [Prior to my coming,] the group of previously named rabbonim, including Rabbi Chaim Berlin, had already agreed about the inclusion of Arabic in the curriculum. This, despite the difficulty that he personally had with such a decision, as his father, the Netziv in his well known will, admonished him to see to it that secular studies not be made part of a yeshiva's curriculum. Nevertheless, under these circumstances, he concurred with the rest of the members. **Ibid. Vol. II, p. 264**

IV. A Community Under Siege

A.

. . . בני הישיבה נהפכו פניהם כשולי קדרה; סדרי החיים הצבוריים נהרסו עד היסוד, כל אחד עמל לפרוסת להם. ההמונים היו לבושים קרעים וסחבות והרעב הלך וחזק. המצב הזה נמשך בירושלים שלש שנים ומחצה, ובחלק הצפוני של ארץ ישראל יותר מארבע שנים תמימות. . . הרעב והזוהמה שבעיר, חוסר מים וסבון גם בבתים והלחם המגואל, גרמו להתפשטות מחלת טיפוס המעיים באופן מבהיל. אלפי יהודים נפלו קרבן למחלה זו, תינוקות מתו במדה מבהילה. הזדמן לידי פנקס חברא קדישא של העדה הספרדית, ומצאתי שתמותת הילדים בעדה זו שהיתה בשנים כתיקונן 68 לחדש, עלתה אז עד למאה ועשרים לחדש. גם נפוחי כפן מתו למאות, ביחוד מבני הישיבות שהכנסתם נפסקה. מתוך שהייתי מטפל בחלוקת החטה או הקמח והלחם ע"י הסינדיקט ונהלתי סטטיסטיקה מדויקת מהתושבים היהודים, עמדתי על המציאות הנוראה, שבשנות המלחמה ירד מספר יהודי ירושלים מ-50 אלף בפרוץ המלחמה ל-25 אלף בערך, בסופה. ביחוד לא יכלו להתקיים הזקנים והחלשים; בחצר הקדש הר"מ וינברג של כולל חב"ד בעיר העתיקה, סמוך לשער שכם, נפטרו כל תושבי החצר. על חומות ירושלים, עמ' נ"ד, נ"ט. הרב משה בלוי, הובא בספר האיש על החומה ג' ע' 23

. . . The faces of the yeshiva students turned dark, [from starvation]. Communal life was totally disrupted, with every individual making his own concerted effort to obtain a piece of bread. The masses were dressed in torn clothing and rags and the famine was only getting progressively worse. This situation lasted some three and a half years. In the north of Eretz Yisrael it lasted over four full years. The hunger and filth in the city, lack of water and soap, even in the homes, and the contaminated bread, were the causes of a terrifyingly widespread typhus epidemic. Thousands of Jews were struck down due to this disease. I happened to get hold of the journal of the Sefardic *Chevra Kadishah* (Burial Society) and I found that during normal times that the infant mortality rate was 68 per month, whereas during the [war years] the rate was 120 a month. In addition, those with bloated stomachs [from starvation] died by the hundreds, especially yeshiva students whose sources of support were disrupted [by the war]. Since I was involved in the distribution of wheat or flour and bread through the consortium, I compiled accurate statistics regarding the Jewish populace. I became aware of a frightening fact: During the war, Jerusalem's Jewish population went down from 50,000 to approximately 25,000 at the end of the war. This was especially true of the elderly and weak. In the courtyard of the poorhouse of R. M. Weinberg of the Colel Chabad in the Old City, close to the Damascus Gate, all of the residents died. **Al Chomoseich Yerushalayim, Rabbi Moshe Blau, pp. 54, 59**

B.

... בימי החשך הללו התארגנו הציונים וכבשו את ההעברה של כספי הצדקות מאחינו בארצות הגולה, אשר היו שולחים לפה דרך מדינות ניטרליות סכומים עצומים של עזרה והמשיכו את כל צינורות השפע לידם. ובאותו שעה שהמוסדות שלנו, הישיבות והת"ת וב"ח ובתי יתומים היו סובלים ונחנקים במצב של סכנה, עצמו הציונים עין מהם ואטמו אזנם משמוע קול תחינתם, והרחיבו את משרדיהם והשתמשו בכספי הצדקות רק בשביל מוסדותיהם החדשים להגדילם ולרוממם. בשביל בתי הספר שלהם, המורים ותלמידיהם ותלמידותיהם ומשרתיהם, וכל הנלוים אליהם אכלו בטוב ושתו בנעימים ומלאו כרסם מכסף המורם מאחינו לא רק עבורם בלבד כי אם גם לכוללות רבני ירושלים, חכמיה וסופריה וענייה, בשעה שאלו האחרונים היו גוועים ברעב לעין כל. הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, הובא ב"האיש על החומה" חלק ג' ע' 46-47

In those dark day, the Zionist organization seized control over the transference of funds from our brethren in the Diaspora who were sending us vast amounts of financial assistance via the neutral countries and directed all of these pipelines of abundance into their hands. At that time our

institutions, the yeshivas and Talmidei Torah (elementary level schools), hospitals and orphanages were suffering and suffocating and the situation was life threatening. The Zionists closed their eyes and ears to their pleas and expanded their offices and only used the charity funds for their own newly built institutions to expand and elevate them. In order to fund their own schools and pay their teachers, students and staff, they consumed and filled their stomachs in a goodly fashion with charity funds that were not designated for themselves, alone, but also for the kollels (communities) and rabbonim of Jerusalem, their scholars, scribes, and their poor, when these last mentioned were dying of starvation in public view. **HaRav Yechiel Michel Tukachinsky, quoted in HaIsh Al HaChomah” Vol. III, pp. 46-47**

V. Rav Sonnenfeld and Dr. Chaim Weitzmann

A.

אזי קם מורנו, וכהרגלו בשעת התרגשות הזדקף מלא קומתו, השעין כפות ידיו על השלחן, וענה לוייצמן בקול תקיף ונמרץ: "דר. וייצמן, לא ולא! הישיבות ובתי הת"ת שלנו הם! אנו ננהל אותם כאשר נמצא לנכון, ולא נרשה בשום אופן שמי שאיננו שלנו יחווה דעה כלשהי במוסדותינו, הן בקביעת תכנית הלמודים והן בקביעת דמותם המהותית." כשקולו גובר והולך המשיך בפנותו אל וייצמן: "אפילו אם רב בישראל היה בא לירושלים בתכנית מעין זו של פתיחת ישיבה למצוינים, גם אז היינו מהרהרים בכבוד ראש ובישוב דעת מעמיק אם אמנם יש מקום למוסד כזה בירושלים, עיר המלאה תלמידי חכמים ותופשי תורה על אחת כמה וכמה אם בא אלינו אדם הרחוק מתורה ומצוות, שאינו נרתע למרות מעמדו כמייצג ארגון יהודי עולמי, לחלל שבת בפרהסיא ומתיימר להציג עצמו בפטרונס ודואגם של לומדי התורה, שהדבר נראה מאד חשוד בעינינו, ואנו שואלים בפה מלא, מה לכם ולישיבות? הניחו את הנהגת היכלי התורה בידי אלה שהתורה וקיומה היא תוכן חייהם ומשאת נפשם." פני דר וייצמן חוורו, אבל גם פני רבנים אחדים מהססים נשתנו מפחד. וזכורני שאחד-הרבנים קם מכסאו, קרא את דר. וייצמן הצידה והתחיל לפייס אותו (הרב הנ"ל חשש כנראה שמא יבולע למנת-הלחץ הניתנת לבני הישיבות, וחס על מאות הנפשות הרעבות) ואמר לו: (בערך) אין הוא צריך להתרעם על הרב זוננפלד, הוא קיצוני. העיקר שלא ידרוש שינויים גדולים פתאומיים, ובמשך הזמן יתמלא בהדרגה רצונו ביחס לצורת ותכנית הלמודים של תלמודי התורה. וייצמן השיב פניו אל הנאספים וידו על כתפו של הרב הזה ויאמר לו: "שמע נא, אותי אני מבין ואת שיטתי; אני יודע מה שאני רוצה ושיטתי ברורה. אני מבין גם את הרב זוננפלד ואת שיטתו, הוא יודע מה שהוא רוצה ושיטתו ברורה לפי תפיסתו אותך אינני מבין בהחלט, וחוששני שגם אתה אינך יודע מה שאתה רוצה" . . . הרב משה בלוא, ס' עמודא דנהורה ע' מ"א, הובא ב"האיש על החומה" חלק ג' ע'

101-100

Gripped with emotion, R' Chaim rose to his full height, placed his palms on the table, and addressed Weitzmann in a strong and firm voice: "No! No! Dr. Weitzmann! The yeshivos and Talmud Torahs (elementary schools) are ours! We will conduct them as we see fit and under no circumstances will we allow someone who is not one of us to have any say in our institutions — not in determining their curriculum and not in deciding their essential nature. Even if a recognized *rav* were to come to Jerusalem with a similar plan for an advanced yeshivah we would still have to give long and hard thought as to whether such an institution has its place in Jerusalem, a city full of *talmidei chachamim* (Torah scholars) and faithful adherents to Torah. How much more so when the plan originates from one who is far from Torah and *mitzvos*, who, despite being a representative of a world Jewish organization, has no qualms about publicly desecrating Shabbos. When such a man presumes to portray himself as the concerned patron of Torah scholars, the matter seems extremely suspicious to us. What connection is there between you and the yeshivos? Leave the direction of the palaces of Torah in the hands of those who revere it as the essence of their lives and the focus of their aspirations."

Weizmann blanched at R' Chaim's rebuke. But there were other rabbonim whose faces became pale out of fright. One *rav*, fearful that R Chaim's fierce rebuff of the Zionist leader would place the income of hundreds of yeshivah people in jeopardy, drew Weizmann aside and tried to mollify him. Rav Sonnenfeld is an extremist, he whispered, and the main thing was not to try to introduce any sudden, radical changes. He assured him that, with gradual modification, Weizmann's ideas for his proposed yeshivah would eventually be accepted. Weizmann placed his hand on the *rav's* shoulder, turned towards the other participants in the meeting, and said to the *rav*, "Listen. I understand myself and my position. I know what I want and my position is clear. I also understand Rav Sonnenfeld and his position. He knows what he wants and his position is clear — to his way of thinking. But you, I don't understand at all, and I suspect that you yourself don't know what you want." **Rav Moshe Blau, Amuda d'Nohora, p. 41**

B.

מאותן הפגישות שבין מורנו לבין וייצמן, פעם בריתחת הויכוח, פנה מורנו אל וייצמן בקול תקיף ונמרץ ואמר לו: "חושבים אתם עצמכם לציונים, ונטלתם לעצמכם שם שאינו מגיע לכם ואינכם ראויים לו. הזכות להקרא ציונים מגיעה רק לאלה המתפללים ג' פעמים ביום ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים, ומשמעותה של ציון היא רוחנית ולא ארצית. ואנו מתפללים שנזכה בשוב השכינה לציון, דהיינו שתחזור השכינה לשכון בציון כפי ששכנה בשנים קדמוניות, לפני חורבן בית המקדש. וכמו שניבאו כל הנביאים שעיקר הכמיהה לשיבת ציון, היא שנזכה לחדש את חיינו הרוחניים בציון ולשוב לחיי קדושה וטהרה, כאז בעת שעמדו כהנים על משמרתם ולויים על דוכנם והעם שאב רוח הקודש, והתנהג על פי דרך התורה. משא"כ אתם הקרויים ציונים, לגביכם זהו מושג ארצי-מדיני חומרי של כינון בתי תיאטראות, מוסדות תרבות ככל הגויים, תוך ניתוק מוחלט מכל העבר המפואר שלנו האם לכל זה ציון יקרא? אין לך סילוף גדול מזה. עלינו לדאוג בראש וראשונה להחזרת החיים הרוחניים לציון, לייסד בה ישיבות ואולפנים לתורה ולתעודה. ועל הגלוסקאות אין לנו לדאוג, אלה ממילא יבואו. והאמן לי שאינני אוהב ישראל פחות ממך, והריני מאחל לכל פושעי ישראל שיחזרו כולם בתשובה וישיגו כל הטוב המיועד לצדיקים." **האיש על החומה" חלק ג' ע' 107**

In one of the meetings between our master (Rav Sonnenfeld) and Dr. Weitzmann, our master turned to Weitzmann and exclaimed, "You consider yourself Zionists and have assumed a name of which you are not worthy. The right to be called a 'Zionist' belongs only to those who pray three times daily, "May our eyes behold Your return to Zion in mercy." The meaning of "Zion" is spiritual, not geographical. We pray that we should merit the return of the Divine Presence to Zion as it was in days of old, before the destruction of the Temple. As stated by all the prophets, the main yearning to return to Zion must be to renew our spiritual lives in Zion and to return to lives of holiness and purity, as it was when the *Kohanim* and Levites stood at their posts and the populace absorbed *Ruach HaKodesh* (the Divine Spirit) and conducted itself according to the Torah. But to you who call yourselves "Zionists," Zion is merely a geographical, political, physical concept in which you seek to establish theaters and cultural institutions the same as all the nations, while severing ties with our glorious past. Is this to be called "Zion?" There is no greater travesty than this! We must first and foremost be concerned with restoring Zion's spiritual life — building yeshivos and Torah institutions. We need not worry about the icing on the cake, which will come by itself. Believe me I do not love Jews any less than you, and I wish for all non-observant Jews that they should repent and receive all the reward reserved for the righteous." **HaIsh Al HaChomah" Vol. III, p. 107**

VI. Rabbi Sonnenfeld's Love of Zion

A.

נכון הדבר כי במשך השנים מאז באתי לכאן, וכבר עברו לטובה שלשים ואחת שנים, התחוללו כאן שנויים גדולים שלא התחוללו במשך אלף שנים לפני כן. . . . שטחים שהשממה והריקנות שלטו

בהם במשך דורות רבים, לבשו חיים ופריחות ובכל מקום גנות ופרדסים מוריקים ומלבלבים מלוא העין – האם יתכן לא לראות את יד ההשגחה העליונה בכל זה. עלינו לעסוק בישוב הארץ תוך בטחון בהשי"ת שנתן לנו את תורתו הקדושה. בודאי שאם נשמור לה אימונים, נזכה לשבת כאן לבטח ונהיה תמיד לחץ ולחסד ולרחמים, כי מלאכיו יצוה וכו'. אגרת הרה"ג ר' יוסף חיים זאננפלד לגיסו ר' שמואל, אלול תרס"ג, הובא בהאיש על החומה, חלק ג' ע' 56-57

“It is true that during the period from the time I came here until now, thirty one good years, tremendous changes were wrought which hadn't seen the like in the previous thousand years. . . . Areas which were desolate and empty for a span of many generations have become clothed in life and are blooming. Everywhere, as far as the eye can see, gardens and orchards have become green and are sprouting. Is it possible not to see the hand of Providence in all of this? We should become involved in the settlement of the Land based upon the faith in Hashem who gave us His holy Torah. It is certain, that if we faithfully guard it, we will merit to securely settle here and we will always receive Hashem's grace, kindness, and mercy, for His angels will guard us etc. (see Psalms 91:11)” **Letter from Rav Sonnenfeld to his brother-in-law Shmuel, Elul 5663 (1903), quoted in HaIsh Al HaChomah Vol. III pp. 56-57**

B.

. . . כעבור שנים אחדות הלכתי פעם לפנות ערב אל הרב יוסף חיים זוננפלד, רבה הראשי של אגודת ישראל וכל המחנה של המצטרפים אליה. . . הוא שוחח אתי כחצי שעה – בעברית, בהברה הספרדית, – עד שנכנסו להתפלל מנחה. כל השיחה עשתה עלי רושם חזק, שבין השאר נסבה על מצבנו החיצוני, המדיני. שאלתי אותו, האם אין הוא חושש לתוצאות המלחמה הבלתי פוסקת של שכנינו ועוזריהם מבחוץ שבתוך אדום וישמעאל; היה זה באחד הרגעים הרעים ביותר שעברו על הישוב. ענה הרב: “לא יועיל להם (ז"א ליובינו) שום דבר, אנו ננצח, כי אתנו האמת. והארץ הובטחה לנו ע"י הקב"ה. הכותל המערבי הוא שלנו. הכותל והארץ כולה לנו יהיו. . . אנחנו עתה המיעוט בארץ, אבל בעתיד יהיה אחרת. מיעוט שהאמת אתו, סופו לנצח בכל התנאים. אסביר לך את הדבר. הנה אומרים אנו בתפילת שמונה עשרה: אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב. לכאורה, מה כאן הרבותא? בסך הכל, אלוקים של שלשה אנשים בלבד, אך אפילו שלושה אנשים בלבד, אם האמת בידם, תורתם מתפשטת וגוברת על השקר. וכן יהיה גם בענין ארץ ישראל. האמת שלנו סופה שתנצח אה השקר של אדום וישמעאל. שום ספק לא יכול להיות בדבר.” הרי לך אמונה ציונית לוחטת ומוחלטת בלבד ובדיבורו של מנהיג האנטיציונים המושבעים. חשוכה היתה הדירה הקטנה אבל מלאה אור גדול. מר שלום בן-ברוך, במאמר האביב המדיני שהכזיב, שפורסם בעתון הבקר בגליון ערב פסח תש"כ, הובא בהאיש על החומה, חלק ג' ע' 67-68

. . . One late afternoon, a few years ago, I went to see HaRav Yosef Chaim Sonnenfeld, the leader of Agudas Yisrael and of all those who attached themselves to it. . . . He spoke with me for about a half hour in Hebrew (not Yiddish), using the Sefardic pronunciation, up until it was time to *daven Mincha* (the Afternoon Prayer Service). The entire conversation made a profound impression upon me. One of the topics of discussion was our material and political situation. I asked him, “Aren't you afraid of the consequences of the unceasing war which is waged [against us] by our neighbors and their allies in the European and Arab (lit. *Edom* and *Yishmael*) world?” This was in the middle of one of the worst moments in the history of the Yishuv. The Rav replied, “Our enemies will not be successful! We shall overcome, for the truth is with us and the land has been promised to us by the Holy One, blessed be He. The Western Wall is ours. The Wall and the entire land [of Israel] will eventually be in our hands. . . . Today we are only a minority in the land, but in the future it will be different. A minority which has truth on its side, will eventually be victorious in all conditions. Let me explain this to you. Behold we say in the *Shemona Esrai* prayer, ‘. . . the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, the G-d of Jacob.’ At first

glance [we have to ask ourselves,] “So what? In the final analysis they only amount to just being three people!” However, even if there be only just three people, if the truth is on their side, their Torah (teachings) will spread and overwhelm the falsehood. The same applies to *Eretz Yisrael*. The truth is on our side and, in the end, it will be victorious over the falsehood of the European and Arab (lit. *Edom* and *Yishamael*) world. Regarding this matter, there is absolutely no doubt!” Here you have a heartfelt burning and absolute belief in Zion, directly expressed by the leader of the sworn anti-Zionists! It may have been a small dark apartment, but it was filled with a great light. **Mr. Shalom Ben-Baruch in an article entitled, “The Political Spring (Aviv) Which Turned Out To Be A Disappointment,” printed in the periodical, “HaBoker”, Passover Eve, 1940, quoted in HaIsh Al HaChomah Vol. III pp. 67-68**

C.

איפה הגולה התורתית? שאל אותי רבנו הגדול רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בשנת תרפ"ו. איפה הגולה התורתית? וכי היא אינה רואה כאן אצבע אלקים? הנה אני מביין היום את תפילת מוסף של יום-טוב: ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. גלינו מארצנו ע"י השם ב"ה, ואחרי-כך התרחקנו בעצמנו מאדמתנו! הכי חדלנו לחכות כל רגע ורגע? נניח שאלפיים שנה לא נפל שום גשם מן השמים. והנה פתאום נראה ענן קל מאד, וכי לא יזדעזעו כולם ויאמרו במתיחות יתירה: טאמער דאך, טאמער דאך... (שמא בכל זאת, שמא בכל זאת...) וכי המנדאט אינו לפחות ענן קל כזה? הרב דר. יצחק ברויאר, המוריה ע' 197, הובא ב"האיש על החומה" חלק ג' ע' 351

Our great master, Rabbi Yosef Chaim Sonnenfeld, of blessed memory, asked me in the year 5686 (1926), “Where are the Torah observant members of the Diaspora? Don’t they see that this is the finger of G-d? Now I understand the meaning of the Holiday Musaf prayer, ‘Due to our sins we were exiled from our land and we were distanced from our ground.’ ‘We were exiled from our land’ directly through Hashem, may He blessed, however, we brought it about ourselves that ‘we were distanced from our ground,’ for we stopped to constantly await [for the Redemption]. Let us assume that rain had not fallen for two thousand years, and a small cloud was suddenly seen in the sky. Wouldn’t everyone become excited and say, ‘Perhaps, nevertheless, perhaps, nevertheless.’ And isn’t the Mandate no worse than a small cloud?” **Rabbi Dr. Isaac Breuer, HaMoriah p. 197, quoted in HaIsh Al HaChomah Vol. III p. 351**

D.

... אותה החומה מזכרת עברנו הגדול והמזהיר השריד היחיד של מקום מקדשנו, ורק שני יהודים עמדו לפניו, השמש ואנכי. כל הרחבה לפני הכותל מלאה שוטרים בריטיים. מלמעלה על יד שער הכניסה אל מסגד עומר, מקום המקדש, עומדים ערבים ומביטים על החורבן היהודי. דומם עומד אני בצערי וחושב על הימים שעברו, לפני אלפיים שנה. אינני זוכר כמה זמן עבר עלי מתוך הרהורים נוגים אלה. היום החשיך ואפילה שררה בכל הרחבה שלפני הכותל. הפנסים שהתחילו מהבהבים מסביב, כאן אסור היה להדליקם. והנה קלטה אזני קול של צעדים מתקרבים. מן הסמטה האפלה נכנס אל הרחבה יהודי זקן. בעל קומה והדרת פנים מלוכש בבגדי חג מסורתיים, ואחריו עוד שני יהודים ממליו. כפוף ראש ניגש אל הכותל, ובהתלהבות דקדושה התחיל מנשק את אבניו. הכרתיו: זה היה הרב ר' חיים זוננפלד ז"ל. לא זזתי מן המקום ולא קרבתי אליו, כי לא רציתי להפריע את חרדת הקודש. אנחה כבדה פרצה מתוך לבו. הוא הרים את ראשו, נשק נשיקת פרידה לאבני הכותל ורצה ללכת, והנה הרגיש בי וניגש אלי. כמה אני מאושר אמר, שמצאתי פה אח קרוב שגם הוא מרגיש בצערנו וכואב את כאבנו. לאחרונה לא הייתי מבקר בערב ראש השנה את הכותל, כי קשה עלי הדרך בריחוק מקום כזה (הוא היה אז בן שיבה, יותר מ-80 שנה). אולם דוקא כיום, אחרי המאורעות האלה, מצאתי חובה לעצמי לגשת ולראות את שריד תפארתנו מלשעבר. פתאום הרים את ראשו כשעיניו נוצצות מתוך התלהבות ותקוה ואמר אל נא יפול רוחך עליך, גם זה יעבור "עס וועט זיי ניט העלפען" (זה לא יעזור להם)! אנחנו נשיג את מטרותנו: לא בסמטאות צרות ולא כפופי ראש נכנס אל המקום

הקדוש חוזה, כי אם בדרך המלך ובקומה זקופה. בדברו את הדברים האלה נפרד ממני והלך. דבריו של הזקן הנפלא ברגע זה ובמקום זה, עשו עלי רושם כל ימחה שלא אשכחחו לעולם. שליו ושקט יותר מכפי שבאתי אל הכותל שבתי הביתה. מנחם אוסישקין, "ספר אוסישקין" הובא ב"האיש על החומה" ג' ע' 331-332

That wall, a reminder of our great and glorious past, the last remnant of our Temple — and only two Jews were standing there, the *shammas* and myself. The entire plaza in front of the *Kosel* was filled with British policemen; above, near the entrance to the Mosque of Omar on the site of the Temple, Arabs stood looking down on the Jewish ruins; and I stood silently in my distress thinking of times past, two thousand years ago. I do not remember how long I stood there with these depressing thoughts. Dusk fell and darkness began to engulf the *Kosel* plaza, lanterns began to glimmer nearby yet here it was forbidden to light them. Suddenly, I detected the sound of approaching footsteps. Out of a darkened side-street stepped an elderly Jew of stately appearance, attired in traditional festival garb, and accompanied by two men. He approached the *Kosel* with bowed head and began to kiss its stones with holy fervor. I recognized him — it was R' Chaim Sonnenfeld. I did not move or approach him for I did not want to disturb his awesome reverence. A deep sigh escaped his lips. He raised his head, gave the stones a final embrace, and turned to leave. Then he noticed me and approached. "How happy I am," he said, "that I have found here a brother who shares our anguish and pain. In recent years I have not visited the *Kosel* on Erev Rosh HaShanah for I find walking this distance difficult. (He was more than eighty years old at the time.) But after such events, I felt compelled to come and see this remnant of our past glory." He suddenly lifted his head, his eyes shining with fervor and hope, and said, "Do not be dejected. This will also pass. *Es vet zei nit helphen!* (It will not help them.) We will achieve our goals. Not through narrow alleyways and not with bowed heads will we enter this holy place, but through boulevards and with a proud bearing." Having spoken these words, he took leave of me and departed. The words of this amazing sage at that time and place left an impression upon me that I will never forget, and I returned home calmer and more serene than when I arrived. **Sefer Ussishkin, quoted in HaIsh Al HaChomah Vol. III pp. 331-332**

VII. The Chief Rabbi of the Eidah HaChareidus

כחמישים שנה מיום בוא הרב לירושלים, לא רצה ברוב ענותנותו לקבל מישרת רב, ורק לעת זקנתו, בשנת תר"פ כשראה בחכמתו הגדולה שהמצב זקוק לכך, והענין הוא בבחינת מקום שאין איש, הסכים לשמש בתור רב ואב"ד וגם כרבה הראשי של ארץ ישראל כולה מטעם אגודת ישראל. ועל כתב רבנות ששלחו לו גדולי וזקני ירושלים, היה חתום גם הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין, בנו של הרב מבריסק. ביום י"ט לחודש אדר שני שנת תרצ"ב, עלתה נשמת רבינו הטהורה לשמי מרומים. זי"ע ועכ"י, אמן. בטוב ירושלים, הרב בן ציון יאדלר, ע' שע"ט

It is some fifty years since the Rav [Sonnenfeld] came to Jerusalem, In his great humility he didn't want to accept the position of Rav [of the Orthodox community of Jerusalem]. Only in his old age did he accept that position, in the year 5680 (1920), when he saw, in his great wisdom, that the situation demanded it. Due to the fact that no one was willing or able to rise to the occasion did he agree to serve as Rav and Av Bais Din (Chief of the Rabbinic Court) and as Chief Rabbi of Israel under the auspices of the Agudas Yisrael. The document of his rabbinic appointment which was signed by the great scholars and elders of Jerusalem was also graced by the signature of Rabbi Yitzchak Yerucham Diskin, the son of the Rav of Brisk. On the 19th of the second Adar, 5692 (1932), the pure soul of our master rose to the Heavenly abode. **B'Tuv Yerushalayim, Rav Ben Tzion Yadler, p. 379**